

Kálmán Mikszáth

Rakastunni Cuntranitti

 SAGA
EGMONT

Kálmán Mikszáth

Rakastunut Cuutnantti

 SAGA
EGMONT

Kálmán Mikszáth

Rakastunut luutnantti

Suomentanut
Hemminki Karjalainen

SAGA Egmont

Rakastunut luutnantti

Translated by Hemminki Karjalainen

Original title: *Prakovszky, a siket kovács*

Original language: Hungarian

Cover image: Shutterstock

Teos on julkaistu historiallisena dokumenttina, jonka kieli kuvastaa julkaisuaikansa näkemystä.

Copyright © 1896, 2022 SAGA Egmont

All rights reserved

ISBN: 9788728250853

1st ebook edition

Format: EPUB 3.0

No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior written permission of the publisher, nor, be otherwise circulated in any form of binding or cover other than in which it is published and without a similar condition being imposed on the subsequent purchaser.

This work is republished as a historical document. It contains contemporary use of language.

www.sagaegmont.com

Saga is a subsidiary of Egmont. Egmont is Denmark's largest media company and fully owned by the Egmont Foundation, which donates almost 13,4 million euros annually to children in difficult circumstances.

ENSIMMÄINEN LUKU

Tytöt, naapurit ja luutnantti

Isoisäni poltteli tupakkaa ja kiroili viikon alusta loppuun; tupakanpoltto kiusasi äitiäni, sillä hänellä oli yskää ja savu kirvelsi hänen kurkkuaan; kiroilu taas isoäitiäni, joka oli jumalinen ja torui usein:

»Andreas, Andreas, ettes häpeekin, Andreas, loukata tuolla tavoin korkeinta olentoa, Herraamme ja Luojaamme. Eihän tuota hirviä kuunnella. Varo, varo, sen sanon sinulle: kerran salama vielä iskee sinuun, Andreas.»

»Meidän Herrallamme on enemmän ymmärrystä kuin sinulla ja minulla... peijakas!» ärisi isoisä. »Jätä se vain meidän molempien asiaksi, minun ja Hänen... minä tiedän, mitä teen.»

Ja tosiaankin osasi ukko tulla aivan mainiosti toimeen Herramme kanssa. Jumala suosi häntä: antoi hänelle pitkän iän ja kultasi sen monenmoisilla iloilla. Mutta toiselta puolen teki isoisänikin tehtävänsä: sadateltuaan kuusi päivää hän ajoi sunnuntaina, seitsemäntenä päivänä, partansa, pukeutui parhaisiin vaatteisiinsa, nousi, olipa sää hyvä tai huono, linjaalirattaisiinsa, ajoi aina kolmanteen kylään, Krizsnocziin, saakka kirkkoon (sillä sen lähempänä ei ollut minkäänlaista luterilaista seurakuntaa) ja veisasi koko aamupäivän virsiä Jumalan kunniaksi. Sunnuntaisin hän peruutti kaikki herjaukset, joita hän viikon mittaan oli lausunut hänen jumalallista majesteettiaan vastaan, ja sillä hyvä. Meidän Herrammehan on, kuten kaikki tietävät, laupias — hänen laupeutensa osoittautuu juuri siinä, että

yhdellä rukouksella voi pyyhkäistä pois mustalta taululta tuhannen kirousta.

Kun olin jo hiukan isompi, otti ukko minut mukaansa kirkkoon, ja alussa seurasinkin häntä mielelläni, sillä Usanczin laaksossa hän antoi minun ajaa hevosia tasaisella tiellä. Tämä oli suuri nautinto — jollei hän olisi turmellut sitä ottamalla ruoskan kädestäni, sillä hän oli vallan kauhea säästämään hevosia eikä olisi mistään hinnasta sallinut hoputtaa niitä juoksuun. Niinmuodoin supistui koko huvi oikeastaan vain siihen, että sain pidellä ohjaksia kädessäni; mutta onhan sekin jotain, ja usein minun onnistuikin hihnoja vetämällä ja ravistelemalla saada hevoset menemään parempaa vauhtia.

Tällöin ukko aina tiuskasi minulle:

»Mitä hittoja sinä siinä revit? Tahtoisitko panna toimeen kilpa-ajot, hä? Eikö sinulle riitä, että hevoset kulkevat itsellään? Katsopas vain sinua, sinä perhanan peijooni! Luuletko sinä, että minä saan ostaa hevosia pelkällä rojulla? Älä kisko siitä hihnan päästä, sillä minä en tahdo ajaa ulos tästä maailmasta.»

Myöhemmin, lukiolaisena ollessani, kävin ukon kanssa vain loma-aikoina Krizsnocsissa. Mutta siihen aikaan kiinnittivät mieltäni jo tytöt, jotka istuivat alttarin kummallakin puolella kiilloitetuissa perhepenkeissä... ympäristön pikkuaatelin naispuoliset vesat: von Krudyn neidit, kaksi vaaleaveristä tyttöä, pieni Vilma Folkushazy nykerönenineen, neljä Verin neitiä, komeita kuin urkupiiput korpinmustine hiusnutturoineen — ja ennen kaikkia tyttö, jolla oli isot, uneksivat, siniset silmät ja vartalo solakka kuin kauriin: Priska Gall.

Miksi miellytti hän minua eniten? Hyvä Jumala sen tietää. — Verin tyttöjen joukossa oli ehkä kauniimpia ja ainakin iältään minulle sopivampia, mutta kuitenkin miellytti minua vain Priska. Ehkä siksi, että hän oli

kookkain ja vahvin. Hän lienee ollut siinä kahdenkolmatta korvilla. Koko pitkän ja ikävän saarnan ajat katselin häntä uupumatta, ja veressäni tuntui aivan sanoin kuvaamatonta pistelyä. Tuijotin, tuijotin lakkaamatta ja tunsin samalla, etten sataankaan vuoteen olisi saanut siitä kyllääni.

Ajattelin tällöin myöskin, että jos joskus menisin naimisiin, Priska Gall tulisi vaimokseni, hän eikä kukaan muu.

Tosin oli isoäidilläni (joka ymmärsi naimaasioita) ikäsuhteisiin nähden aivan toisenlaiset mielipiteet. Hänen mukaansa piti morsiamen iän olla puolet sulhasen iästä ynnä sen *lisäksi vielä seitsemän vuotta*. Tämä vaiherikkaan, monivuotisen vaimojenvalintakauden aikana hankittu kokemus säteili hänen mielessään kirkastettuna, kultaisena totuutena. Sen mukaan pitää kolmikymmenvuotiaan miehen vaimon olla kahdenkolmatta ikäinen, nelikymmenvuotiaan seitsemänkolmatta, samalla kun viisikymmenvuotiaalle sopii kahdenneljättä vanha vaimo. Se on onnellisen avioliiton siveellinen perusta.

Minä olin vasta täyttänyt kuusitoista, ja niinmuodoin sopi minulle isoäitini järjestelmän mukaan viisitoistavuotias tyttö. Kukapa viitsisi ottaa niin nuorta letukkaa!

Ikäeroitus oli siis seitsemän vuotta. Mutta ovatko nämä seitsemän vuotta sitte niin ylipääsemätön juopa?. Mitä vielä! Aikojen äärettömyydessä, sanoi historianopettajamme, on kymmenen vuotta vain silmänräpäys, seitsemän vuotta ei siis täyttä sitäkään. Isoäitikin salli muuten erikoisissa poikkeustapauksissa vapaan seitsemän vuoden liikuntamahdollisuuden sinne tai tänne, avio-onnen siitä häiriintymättä.

Sanalla sanoen ei olisi lainkaan merkillistä, jos Priska Gall tahtoisi odottaa, kunnes suorittaisin tutkintoni. Katsotaanpahan, milloin tämä tapahtuu. Siis noin kymmenen vuoden päästä. Minä olen silloin kuudenkolmatta ja Priska kahdenneljättä vanha, jotavastoin

kuudenkolmatta vuotiaalla miehellä pitäisi isoäidin sääntöjen mukaan olla kaksikymmenvuotias vaimo; ero olisi siis kaksitoista vuotta, joka historianopettajammekin sanojen mukaan on sentään enemmän kuin silmänräpäys. Kirottu matematiikka!... Nämä leppymättömät luvut tappavat minut!

Mutta asia ei ollut autettavissa. Siitä huolimatta muistelen vielä nytkin mielelläni noita sunnuntaipäiviä; ja vieläpä lämpiää sydämeni, ajatellessani noita yksinkertaisia maalaisneitejä, jotka istuivat siellä levollisina, säädylisinä, kirkasotsaisina kukilla koristettuine olkihattuineen, yksinkertaisissa pesukankaisissa puvuissaan, jotka sopivat heille sittenkin niin erinomaisesti ja tekivät heidät minun silmissäni niin viehättäviksi...

Vähitellen opin tuntemaan huomattavimmat kirkossa käyvän seurakunnan jäsenet: paksun Martin Csuryn, joka saarnan aikana säännöllisesti nukkui ja kuorsasi mahdollisesti; hartaasti rukoilevan, kauniin Buzinkayn lesken, jonka virsikirja, minkä lehtiä hän selaili kostutetuin sormin, oli täynnä kuivattuja kukkia ja lavendelinlehtiä...

Neitosten virsikirjat olivat samanlaatuiset... Vain sen verran oli eroa, että niissä oli vähemmän kuivattuja kukkia. Ah, noita rakkaita, pieniä, hakasilla varustettuja kirjoja!

Vielä nytkin, monen vuoden päästä, kun elän niin sanoakseni kirjojen parissa, valtaa minut toisinaan äkkiä inho niihin, ja minussa herää ihmeellinen ikävä kirjaa, josta löytyisi kuivettunut lavendelinlehti — suurten aatteitten ja hienojen havaintojen asemesta.

Onhan ehkä sekin mahdollista, etten ikävöi kirjaa, vaan sielussani väräjä vain kylän ja pienen kirkon muisto... ja taas olen näkevinäni nuo vanhat tuttavat: laihan, pitkäkaulaisen Paavali Krizsnocsyn, kylän vanhojen omistajien viimeisen perillisen, istumassa vaakunalla

koristetussa erikoispenkissään, antaen katseensa levätä kylän neitosissa, jotka seisovat alttarista vasemmalla, koska vain huntu oikeuttaa naisen istumaan, tuoksuva resedakimppu povellaan, jolla molemmat kukkakoristeisen, silkkisen kaulahuivin nipukat kohtaavat toisensa, kiertyäkseen sitte taas selän taakse solmuksi. Nuori tilanhaltija tähysteltelee heitä kiiltävien rilliensä läpi, päätellen, keiden tyttöjen isille hän tänä vuonna antaa maita puolivuokralle.

Elävimmin muistuu mieleeni oma penkkimme. Etumaisena istui isoisäni, veisaten niin innokkaasti, että hiki valui pitkin hänen ohimoitaan. Hänen lähin naapurinsa olin tietysti minä, ja minä ahmin silmilläni jo mainittua Priska Gallia.

Mutta niin pian kuin tämä suuntasi sähköisen katseensa meihin, loin silmäni arkana alas, ja se tapahtui erääseen aikaan usein kylläkin... Mutta tästä tulee myöhemmin puhe. Vasemmalla puolellani istui herra Jooseppi Pornya, Rigyn ulkotilan hoitaja. Kesäisin hän ilmestyi joka sunnuntai, rukoili kulloinkin talon tarpeiden mukaan sadetta tai kaunista ilmaa ja sen mukaan, kuin Herramme suhtautui hänen rukouksiinsa, heitti hän haaviin välkkyvän hopearahan tai kuparikolikon, jälkimmäisessä tapauksessa muristen usein äkeissään: »Siinäkin on liikaa tämän viikon osalta.» Tilanhoitajan jälkeen seurasi vanha Funtyik vaaleansinisine takkeineen, yhdeksänkymmenvuotias mylläri, joka monasti jumalanpalveluksen aikana sai niin ankaran yskäkohtauksen, että pastorin oli keskeytettävä saarnansa, kunnes ukko oli yskinyt loppuun. Aivan seinän vieressä istui Prakovsky, kuuro seppä, veisaten ilmeisellä hartaudella virttä kauniilla baritoniäänellään; mutta kun hän ei kuullut urkujen ääntä eikä toisten laulua, oli hän veisuussaan aina muista joko edellä tai jäljessä ja sai usein hartaat sanankuulijat hymyilemään.

Tämä seikka harmitti kirkonisännöitsijää ja hän oli jo useita kertoja esittänyt kirkkoherralle, että mestari Prakovsky kiellettäisiin veisaamasta, mutta hänen kunnianarvoisuutensa ei ollut milloinkaan tahtonut suostua siihen.

»Jumala on tehnyt Prakovskyn kuuroksi», sanoi hän leveään, selkeään tapaansa, »mutta ei mykäksi. Hän olisi voinut tehdä hänet mykäksikin, sillä eihän se maksa hänelle mitään. Mutta hän ei ole tehnyt häntä mykäksi, ja siitä syystä en minäkään tee sitä, koska olen vain Jumalan palvelija.»

»Hm», arveli isännöitsijä, »onhan mahdollista, että Prakovskyn ääni miellyttää häntä. Onhan hänellä aivan erikoisen kaunis ääni.»

»Niinpä kyllä, eihän se ole mahdotonta...»

Isännöitsijä muutti siis politiikkaansa ja sai vihdoin kanttorin taivutetuksi sovittamaan soittonsa Prakovskyn veisuun mukaan.

Kaikki tämä ei olisi kuitenkaan jättänyt sen syvempiä jälkiä seurakunnan vaiheisiin kuin minun muistiinikaan, jollei Prakovskylle olisi kerran tapahtunut jotakin, jota olen mietiskellyt ainakin sataan kertaan ja jota en varmastikaan milloinkaan voi selittää.

Hän oli pieni, laiha mies; hänellä oli suuri pää, pitkät kädet ja sietämätön tapa sekaantua joka sanaan, josta syystä häntä myös sanottiin »kaikkietäväksi Prakovskyksi» — mutta täytyy myöntääkin, että hän luki mielellään ja tiesi melkein kaikki, mutta kaikki nurinkurisesti.

Jos joku esimerkiksi mainitsi Nikolaus Zrinyä, pisti Prakovsky väliin:

»Vahinko, että se raukka mestattiin Budassa Pyhän Yrjön torilla.»¹

Ja jos puhuttiin suuresta Napoleonista, täytyi Prakovskyn tokaista siihen: